

les, mély árok veszi körül, de a DNY-i oldalon a templomkapu előtt kb. 35 m hosszán, és az É-i oldalon, egy rövid szakaszon már feltöltötték. Az árok belső széle a templomtól 7–13,5 m-re van. Az árokkal körülvett védett terület (melynek közepén a templom áll) átmérője ÉNy–DK irányban 29 m. ÉK–DNY irányban az árok egy részének betöltése miatt az átmérő nem mérhető pontosan, kb. 45 m. A templomdomb É-i és ÉNy-i oldala meredek, DK felé azonban sík terület folytatódik, ezért ezen az oldalon a templomtól kb. 25 m-re még két, de már keskenyebb árok maradványai láthatók 43, illetve 30 m hosszán. Ezek folytatását mindkét irányban már feltöltötték, további részleteiket nem ismerjük. Az árkok korát nem tudjuk. Erődített templomok sora épült a török korban (16–17. sz.), feltehetően ez is török kori.

A templom körüli árkokat a feleségem és Csépe Attila közreműködésével mértem fel.²³

NOVÁKI GYULA

**82. Esztergom-Víziváros,
Pázmány Péter utca 9.
(Török bég háza, Polusin háza,
Bajcsy-Zsilinszky utca 59.)
(MRT 5. k. 8 / 2x. lh.; KÖH 28469)
(Komárom-Esztergom megye) Á, Kk, Kú, Ú**

A kivitelezés alatt az állagvédelmi munkálatok közben végeztük a régészeti ásatást. A feltáró munka az emeletes épületrész emeleti padlószintjére és a középkorinak tartott pince boltválla közötti feltöltésre irányult, illetve a pincelejáró mögötti területen tisztáztuk a fal vagy falak helyzetét, korát, a pincéjét úgyszintén.

Ennek a munkának a megkezdése előtt, a hatékonyabb együttműködés érdekében, már 2012. május 14-től, a műszaki átadás időpontjától folyamatosan, régészeti megfigyelés keretében követtük a helyszínen a bontás egyes munkafázisait. A falak bontásából ET és E J monogramos téglák, illetve a számos, nagyobb méretű falazók mellett faragott kövek is kerültek elő. (Kiemelendő közülük egy vasrácsos ablakkeretű két darabba tört töredéke.) A három emeleti helyiség padlószintje alatti barokk boltozatok fölül a feltöltésből 18–19. századi leleteket, főként edénytöredékeket szedtünk ki.

A feltáró munka az emeletes épületszárnyban az emelet részleges elbontása után annak feltehetőleg középkori eredetű pincéje és lépcsőlejárója fölött zajlott. A mélyítés során átlagosan -100 cm mélységig jutottunk le az emeleti helyiségek padlószintjétől számítva, egységesen 18. századi feltöltésben haladva. A kitermelt földből viszonylag jelentős számú kerámialelet került elő. (Mázás, festett tálak, fekete, sikkalt felületű korsók, fazekak, bögrék, habán, késő habán edények, szürke tál alakú kályhaszemek, mázatlan kályhacsempe-töredékek, üvegedények töredékei, kisebb fémleletek javarészt, érdemlegesebb mennyiségben török talpas tálak, táltöredékek, bögre alakú kályhaszemek, ágyúgolyók, és néhány közép- illetve Árpád-kori edénytöredék is előkerült.)

A munka felénél a beruházó képviselője közölte, hogy az előre nem látott többletköltségek miatt a feltárás tovább nem folytatható. A bejelentést tudomásul vettük, és a továbbiakban régészeti megfigyelés keretében láttuk el feladatunkat.

Ezután a pincelejáró mögötti területen (az emelet DK-i sarkában) mintegy -200 cm mélységben egy 120 cm széles falteő megtalálását figyelhettük meg. Nyomon követtük a K-i fal részleges visszabontását a DK-i sarokban, innét értékes leletek kerültek elő (pl. kő és vas ágyúgolyók). Figyelemmel kísértük továbbá a földszintes épület alapterületén a szintsüllyesztést, illetve az alapok kiásását, melynek során az emeletes épület barokk boltozata fölötti feltöltéshez hasonló leletanyag került elő.

LÁZÁR SAROLTA

**83. Esztergom-Víziváros,
Révkapu rondella (Révkapu tornya)
(MRT 5. k. 8 / 2j. lh.; KÖH 2255)**

(Komárom-Esztergom megye) B, LT, Ró, Á, Kö, Tő, Ú
2012. április 10. és augusztus 22. között végeztünk próba- és megelőző feltárást Esztergom-Vízivárosban, az Árpád-házi Szent Erzsébet Középiskola udvarán. Az iskola tornacsarnokának építését megelőző régészeti feltárást rendelt meg az évezredek óta lakott területen. A kb. 1000 m²-es feltárt alapterület a Víziváros legnagyobb régészeti feltárásává nőtte ki magát. Nehéz körülmények között végeztük a feltárást, többször árvíz öntötte el a területet, tóvá változtatva az ásatást. Tűzoltók segítségét is igénybe kellett vennünk a munka folytatásához. Fémkereső műszer segítségével számos fémleletet találtunk.

A feltárás során a bronzkortól a kelta és a római koron keresztül Árpád- és középkori, illetve török kori objektumok és emlékeanyag került elő. Kb. 3–4 m mélységig tudtuk a feltárást a rendelkezésünkre álló területen elvégezni. A felső 1–1,5 m-en újkori feltöltést bontottunk ki. Kb. 1,5 m-től kezdődően 19–20. századi, az iskola építéskor elbontott épületek alapozását találtuk meg, majd egy újkori pincét, valamint török kori(?) faépületet is feltártunk. Ezekben az épületekben is felhasználtak középkori építőanyagot, ezért mindent igen alaposan átvizsgáltunk. Számos középkori faragott követ gyűjtöttünk össze.

Mindösszesen 187 objektumot tártunk fel, az objektumtípusok között előfordultak: sírook, gödrök, házalapozások, padlók, járószintek, cölöplyukak, kemencék, kutak, fával bélelt tárolóvermek és különböző korú kőfalalapozások.

A feltárás két régészeti „szenciaciót” is eredményezett: egy Árpád-kori, kétsatornás téglaegető kemencét, valamint 7 ún. izniki, 16. századi, szinte ép edénykészletet találtunk a területen, melyet egykor falárában rejtettek el. Valamint különlegesen számít a nagy mennyiségű, fával bélelt török kori kút és tárológödör előkerülése egy kb. 20×20 m-es területen belül. Dendrokronológiai vizsgálatot is végeztünk az előkerült fabélések faanyagán.

Bár a bronzkortól kezdve kerültek elő régészeti leletek, nagyobb mennyiségben kelta és római kori kerámia- és tegulatöredéket találtunk. Számos középkori vaslelet és edénytöredék is gazdagította a leletanyagot, valamint több különleges kőfaragvány és egy római kori sírkőtöredék is előkerült. Igen gazdagnak mondható a török kori emlékeanyag: fa-, üveg-, kályhacsempe- és kerámia-töredékek (korsók, kancsók, tálak stb.), továbbá gyümölcsmagvak nagy számban kerültek elő, valamint valószínűleg egy tímárműhely hulladékgödörét is feltártuk. Újkori bélyeges téglákat is gyűjtöttünk a feltöltött rétegből.

23 Nováki Gyula – Feld István – Guba Szilvia – Mordovin Maxim – Sárközy Sebestyén: Nógrád megye várai az őskortól a kuruc korig. Szerk.: Sárközy Sebestyén. Budapest 2017. 33–34, 164.

Munkatársak: Dr. Kövecses Varga Etelka, Merczi Mónika, Lázár Sarolta, dr. Horváth István régészek, Boldizsár Péter, Horváth Orsolya, Bérczi Miklós, Kiss Eszter, Várszegi Róbert. A feltáráson társadalmi munkában részt vett 42 fő egyetemista, zömmel régészhallgatók, az SZTE, ELTE, PTE hallgatói, valamint a Károli Gáspár Református Egyetem és a Képzőművészeti Egyetem 1-1 hallgatója.

TARI EDIT

**84. Érd, Római út
(MRT 7. k. 9 / 25a lh.; KÖH 10292)
(Pest megye) Rő**

2012. június 13–16. között a PTE Régészet Tanszéke szondázó ásatást végzett az Érdi-fennsíkon, a Kakukk-hegy D-i oldalán, a Stich-tanyától É-ra mintegy 200 m-re abból a célból, hogy az útszakasz korát és állapotát a *Ripa Pannonica* világörökségi nevezésének előkészítéséhez kapcsolódóan megvizsgálhassa. A feltárást során egy alapozással rendelkező, durván rakott szegélykövekkel épített, kavicsos burkolatú, bogárhátú út került elő. Szélessége a megmaradt szegélykövek alapján kb. 4 m. Az úttesttől K-re egy V-keresztmetszetű árok is előkerült, melynek betöltésében egy római csizmaszeg feküdt. Az úthoz tartozó Ny-i árok a mai mezőgazdasági út mentén futhatott. Ásatásunk a korábbi eredményekkel egybecsengően megerősítette az út római keltezését, illetve azt is igazolta, hogy maradványai egyes szakaszokon jó állapotúak.

SZABÓ MÁTÉ

**85. Felsődobsa, Kossuth utca mögötti domboldal
(KÖH 75973)**

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B, Ge, Á**

A lelőhelyen gátépítéshez kapcsolódóan létesítettek anyagnyerőhelyet 2012-ben. Ezt megelőzően a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság részéről 2012. április 16–24. között próbafeltárást végeztünk. A próbafeltárást alapján megállapítottuk, hogy a terület régészeti értelemben pozitív, tehát tényleges régészeti lelőhely, továbbá mérete az előzetes 0,6 ha helyett az egész bányatelekre kiterjed, tehát több mint 2 ha.

A lelőhely régészeti megelőző feltárása 2012. június 1.–július 6. között történt, összesen 24 munkanapot vett igénybe.

A feltárást során 4 különböző korszak leletei kerültek elő. Időrendileg a legrégebb a középső neolitikum idejéből származó néhány gödör, melyeket a bányatelek K-i részén tártunk fel, a domboldalra felkúszó bányatelek legmagasabb részén. A gödörből pelyvás soványítású kerámiák, csont- és kőtárgyak és egy agyagidol töredékei kerültek elő. A neolitikus gödröket az alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájához sorolhatjuk.

A következő korszak a késő bronzkori pilinyi, Kyjatice- és Gáva-kultúrák ideje. A késő bronzkori település objektumai (gödörök, cölöpszerkezetes házak, kenyérsütő kemencék) az egész feltárt területet lefedték, a teljes bányatelek területén megtalálhatóak voltak. Az előkerült objektumok érdekessége az volt, hogy megtaláltuk mind a huzamos megtelepedésre utaló cölöpszerkezetes épületek maradványait (egy esetben az egyik ilyen épület leégett omladékát is), a házhoz tartozó terménytároló funkciójú, majd szemetesgödörként használt gödröket, és azokat a nagy méretű agyagkitermelő gödröket, melyekből a házfalak tapasztásához, illetve a kerámia készítéséhez szükséges agyagot is nyerték. Továbbá számos bronztárgyat is találtunk, többek között egy szárnyas baltát,

egy tör pengéjét, több hajtút, zsákvarró tűt, lószerszámdísz stb. Helyi bronzöntésre utalnak az előkerült bronzöntecs maradványok, egy kard öntőformájának töredékei, több más öntőforma töredéke és egy fűjtató csövének agyagkúpja. Sajnos maga az öntőtér, illetve az olvasztókemencék nem kerültek elő, véleményünk szerint azok a bányatelektől D-re, a dombról lefolyó időszakos vízfolyás mentén lehetnek. A lelőhelyen a késő bronzkori település volt a legintenzívebb, több mint 150 objektumot sorolhatunk ehhez a korszakhoz. Az egyik bronzkori gödörben (S48) egy erősen zsugorított helyzetű csontvázas temetkezést is feltártunk, mely valószínűleg egy 18–25 év körüli, viszonylag magas, 175–180 cm-es, de vékony testalkatú fiú maradványa lehetett. Testét egy szemetesgödörben helyezték el, fejfelé a gödör lejtős alja felé.

A 2–4. századra keltezhető császárkori germán település-réteg volt a következő korszak a lelőhelyen. A germánokhoz egy földbemélyített, kis méretű műhelygödört, egy szabadtéri kenyérsütő kemencét és több négyzetes alakú, kiégetett oldalú és hamus aljú, feltételezhetően füstölésre használt gödört sorolhatunk. Továbbá elképzelhető, hogy a germánokhoz tartozik a településen feltárt cölöpszerkezetes épületek és terménytároló gödörök egy része is.

A feltáráson az utolsó régészeti korszakot egy magányos kora Árpád-kori, kis méretű, fölbemélyített épület gödre képviselte, mely lényegében teljesen üres volt, de padlóján megtaláltuk a kőpakolásos tűzteret, egy átfűrt malomkő töredékeit és feltételezhetően egy cserépbográcsához tartozó edénytöredékeket, melyeket hullám- és spirálvonalak díszítettek. Az épület Árpád-kori datálását erősíti az is, hogy tőle K-re, 20 m-re, a bányatelek Ny-i szélén szórványként előkerült egy feltételezhetően Árpád-kori ezüstpézn.

A feltárt lelőhelyen összesen tehát négy korszak településmaradványai és egy csontvázas sír kerültek elő – több mint 200 régészeti objektum. A területen a késő bronzkori népesség települése volt a legintenzívebb, neolitikus és császárkori objektumokat csak elszórtan találtunk, míg az Árpád-kort csupán egy épület képviselte.

Munkatársak: Godzsák Attila, Gregóczki Gergő, Homola G. Krisztina, Simon József.

MAKOLDI MIKLÓS

**86. Felsőzsolca,
Árvízvédelem, anyagnyerőhely 3.
(KÖH 76501)**

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, N, Á**

Az „M30 gyorsforgalmi út–26. sz. főút Miskolc északi elkerülő útberuházás II. üteme (Projekt kód: K380.01) (finanszírozási azonosító: KÖZOP 3.4.0-09-2009-0022)” elnevezésű projekt kapcsán készített a beruházás nyomvonalára vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. megbízásából. A tervezett beruházás a Sajó folyótól a BOSCH út Csorba-tói bal ívéig tartó 4500 m hosszú és 200 m széles vápa, valamint a Kis-Sajó hidjától a 3-as sz. főút M30 gyorsforgalmi út alatti körforgalomig tartó 3-as sz. főút áthelyezése nyomvonalának (1300 m) kialakítását jelenti. A terepbejárást 2012. október 4-én végeztük.

A lelőhelyen jellegtelen őskori, népvándorlás kori és Árpád-kori kerámiát találtunk.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Hajdú Melinda, Nagy Zoltán, Nagy S. József, Szolyák Péter és Szörényi Gábor András.

MISKOLCZI MELINDA